Book Reviews

- J.L. Swellengrebel, Jane Belo, *Trance in Bali*. Columbia University Press, New York 1960. XIII en 284 blz. tekst, 32 blz. fotos.
 - P.E. de Josselin de Jong, J.M. Gullick, *Indigenous Political Systems of Western Malaya*. L.S.E. Monographs on Social Anthropology, no. 17. University of London, The Athlone Press, London 1958. 145 pp.
 - P.E. de Josselin de Jong, Judith Djamour, *Malay kinship and marriage in Singapore*. L.S.E. Monographs on Social Anthropology, No. 21. University of London, The Athlone Press, London 1959. 147 pp.
 - F.D.K. Bosch, A.J. Bernert Kempers, *Ancient Indonesian Art*. C.P.J. van der Peet, Amsterdam, 1959. 124 blz., 353 pl.
 - E.M. Uhlenbeck, M.E.J.G. Verstraelen, *De bijwoordelijke bepalingen van het werkwoord in enkele Indonesische talen*, diss. Utrecht 1955.
 - E.M. Uhlenbeck, A. Capell, *A linguistic survey of the South-Western Pacific*. South Pacific Commission Technical Paper no. 70, Noumea, New Caledonia, 1957. IX + 210 pp. with 17 maps.
 - E.M. Uhlenbeck, C. Maxwell Churchward, *Tongan Grammar* 1953, *Tongan Dictionary* 1959, Oxford University Press.
 - S. Kooijman, Tibor Bodrogi, *Oceanian Art*. With 160 photographs and 10 colour plates of objects in the custody of the Ethnographical Museum of Budapest. Budapest, 1959.
 - E.M. Uhlenbeck, H.R. Klieneberger, *Bibliography of Oceanic Linguistics*. London Oriental Bibliographies Vol. I, 1957.
 - W.F. Wertheim, Friedrich W. Funke, *Dämmerung über Indonesien. Streifzüge durch Sumatra, Java, Bali und Celebes*. Carl Schünemann Verlag, Bremen, 1959; 250 pp., 40 blz. fotos.
 - G.H.R. von Koenigswald, W.E. le Gros Clark, *The antecedents of man*. Edinburgh University Publications, Science and Mathematics Texts 2, 1959, pp. 1-374, 152 textfiguren.
- In: *Bijdragen tot de Taal-, Land- en Volkenkunde* 116 (1960), no: 3, Leiden, 373-396

BOEKBESPREKINGEN

JANE BELO, *Trance in Bali*. Columbia University Press, New York 1960. XIII en 284 blz. tekst, 32 blz. foto's. Prijs \$ 7.50.

De schrijfster van dit boek heeft reeds een aantal interessante studies over religie en cultuur van Bali op haar naam staan, zoals „The Balinese Temper”,¹ „A Study of Customs pertaining to Twins in Bali”,² „A Study of a Balinese Family”,³ „Balinese children's drawing”,⁴ „Bali: Rangda and Barong” en „Bali: Temple Festival”.⁵ In het verband van „Bali: Rangda and Barong” besprak zij reeds enige trance-verschijnselen; dit boek geeft nu al het over dit onderwerp door haar verzamelde materiaal. Andere onderzoekers hebben het belang en de functie van trance op Bali uiteraard ook gesignaleerd, zo bijvoorbeeld C. J. Grader in zijn artikel over „De Poera Pemajoen van Bandjar Tegal”,⁶ en sommigen hebben er speciale artikelen aan gewijd, zoals Dr. P. M. v. Wulfften Palthe, „Over de bezetenheid”,⁷ Gregory Bateson, „An old temple and a new myth”.⁸ Ook in het boek dat laatstgenoemde samen met Margaret Mead schreef over „Balinese Character”⁹ wordt over trance-verschijnselen gehandeld. Met beide Amerikaanse onderzoekers heeft de schrijfster nauw samengewerkt, terwijl ze voorts materiaal en enkele levendige beschrijvingen te danken heeft aan Mrs. Katharine Merishon, die jaren lang in Sindoe, even ten zuiden van Sanoer, op de oostkust van Bali's zuidelijke uitloper, woonde.

De schrijfster heeft een heilige afkeer van generalisaties over het begrip trance op Bali. Telkens wijst zij erop hoezeer het verschijnsel zelf, de plaats ervan in het maatschappelijk of godsdienstig leven en de opvattingen die de Baliërs erover hebben van streek tot streek wisselen. De vijf hoofdstukken van haar boek trachten verschillende typen te beschrijven, die ieder weer uiteenlopende aspecten vertonen.

Hoofdstuk I behandelt trance-ceremoniën in Intaran en Sindoe. Daar blijkt het optreden van een groep mediums bij de meeste tempelfeesten voor te komen. De

¹ In: *Character and Personality*, IV (1935), p. 120—46.

² In: *T.B.G. LXXV* (1935), p. 484—549.

³ In: *American Anthropologist*, Vol. 38, no. 1 (1936), p. 12—31.

⁴ In: *Djawa XVII* (Bali-nummer II), 1937, p. 48—59. Dit nummer bevat tevens Nederl. uittreksels van de in nt. 1 en 3 genoemde artikelen, resp. op p. 212—19 en 208—12.

⁵ *Monographs of the American Ethnological Society*, XVI en XXII (New York 1949 en 1953).

⁶ In: *Djawa XIX* (1939), p. 20 e.v. = „Bali: Studies in Life, Thought, and Ritual” (*Selected Studies on Indonesia*, Vol. 5), The Hague and Bandung 1960, p. 214 v.

⁷ In: *Geneesk. Tijdschr. voor Nederl.-Indië*, Afl. 36, Dl. 80 (1940), p. 2123—53.

⁸ In: *Djawa XVII* (Bali-nummer II), 1937, p. 91—107.

⁹ *Special Publications of the New York Academy of Sciences*, Vol. II (New York 1942).

mediums gaan van feest tot feest, zodat velen hunner vaak twee à drie trance-séances per week hebben. De trance dient om 'de goden te doen afdalen', en is een vast onderdeel van het ritueel. Het medium wordt vaak de *pelinggihan* = „zitplaats, verblijfplaats” (p. 11^b) genoemd van de godheid die bezit van haar neemt (vgl. p. 28^b). Dezelfde term wordt gebruikt voor de „rijdieren” der goden. Het lijkt me dat een vergelijking kan worden gemaakt tussen deze term en *pesimpangan* = „logeerplaats”. Zo noemt men de gebouwen en gebouwtjes op een tempel terrein die tot tijdelijke verblijfplaats van een god dienen, wanneer deze tot zijn aanbidders afdaalt. Zowel *pelinggihan* als *pesimpangan* zijn bestemd om de godheid te ontvangen, en vormen zo het contactpunt tussen mensen- en godenwereld.

De meest gebruikelijke aanduiding van de mediums is in deze streek *sadeg*, als groep *pengadegan* (p. 37^a). De schrijfster vertaalt dit met „pillars of the gods”, waarbij ze kennelijk denkt aan het woord *adegan* = „staander, stijl, pilaar”. Mijns inziens kan men de term beter begrijpelijk maken, wanneer men hem in verband brengt met het werkwoord *ngadeg* = „(gaan) staan”, in de betekenis die blijkt uit een gebed ter inleiding van de trance dat op p. 43^b wordt vermeld: „Yea, Lord Gods, be pleased to come down, Lords, and to stand (*ngadeg*) for a little while”. Met *sadeg* zal men dus willen aanduiden een persoon die de godheid tot „standplaats” dient, in wie de godheid tijdelijk vertoeft.

Een van de tempelfeesten die de schrijfster in deze streek meemaakte wordt in zijn geheel beschreven in Appendix A („Temple festival with trance seance — Odalan of the Poera Agoeng, Intaran, April 17, 1938”); het stuk roept de sfeer uitstekend op en is een juweeltje van beschrijvingskunst.

In Sindoe werd de aandacht van de schrijfster geboeid door een groep kinderen, wier als grap begonnen *djangèr* (een dans waarbij de deelnemers een carré vormen) op den duur ingepast werd in het tempelritueel, op grond van de uitspraak van een medium: 'de *djangèr* kinderen hebben werkelijk goden in zich, hoe zouden ze anders kunnen dansen?' (p. 58^b). Dit is meteen een goed voorbeeld van de vernieuwde functie die de trance kan hebben, iets waarop de schrijfster herhaaldelijk wijst en dat ook het onderwerp vormt van het bovengenoemde artikel van Gregory Bateson.

Hoofdstuk II behandelt verschijnselen waargenomen in het district Gianjar, in de eerste plaats in „Tegaltamoe, village of dramatic artists and trance practitioners”. Werd in Intaran het medium, de *sadeg*, zelf als de *pelinggihan* van de godheid beschouwd, in Tegaltamoe (een 10 KM ten noorden van Sanoer-Intaran) zegt men dat de godheid van de Poera Dalem de *barong kètèk* (e.s.v. mythische leeuw, gedanst door twee mannen) en de *rangda* (heks-masker) tot *pelinggihan* heeft. Daarbij (p. 72^a) denkt men dan aan het masker en de, doorgaans in trance gerakende, personen die erin dansen. Ook hier is dus het medium het contactpunt tussen goden en mensen, maar alleen in de personificatie met de maskers. Door het feit dat deze maskers vaak in de dramatische dans optreden is tevens het verband tussen trance en dramatische kunst gegeven, een verband dat men bij alle beschouwing van dans en drama op Bali in het oog moet houden. Ook waar van trance geen sprake is, bewaren bewegingen en gelaatsuitdrukking, ja zelfs het timbre van de stem van de acteur een „trance-stijl”.

In Tegaltamoe is het religieuze allesbeheersend in de dramatische trance-dans. Anders is dat in Dendjalan, dat op korte afstand van Tegaltamoe gelegen is.¹⁰ De trance is daar even diep, het dramatische spel even meeslepend, maar het geheel lijkt er meer geseculariseerd, men maakt zich er weinig druk over de band tussen „trancer” (om deze gemakkelijke term uit het Engels maar over te nemen) en

¹⁰ Over de dansgroepen in beide dorpen zie men ook *Beryl de Zoete* en *Walter Spies*, „Dance and Drama in Bali” (London 1938), p. 86—133.

godheid. „Dendjalar was an exemple of a more worldly group, professional in their relation to the performance, but ruthless in their disregard for sacredness attaching to the trance state”, zegt de schrijfster in haar samenvatting (p. 253^a). In deze sfeer wordt de volgende eigenaardig tweeslachtige uitspraak begrijpelijk. In 1936 was men in Dendjalar de Barong-Rangda dans en het Tjalonarang spel gaan combineren. De schrijfster vroeg of dit was gedaan *saking pekajoenan* (= „op de wens van de godheid”, de gebruikelijke term voor een goddelijke uitspraak via een medium). Zij kreeg ten antwoord: ‘Het was op de wens der goden en ook op de wens van de club’ (p. 98^a).

Hoofdstuk III, „Kintamani district: *Sanghyang déling*, little girl trance dancers” berust op materiaal uit Bajoeng Gedé (een dorp tegen de Z.Z.W.-helling van de Batoer, in het Banglische, bestudeerd door G. Bateson en M. Mead). De trance wordt hier opgewekt met behulp van twee aan een koord dansende poppen. De meisjes houden de stokken waartussen het koord gespannen is vast en delen, na in trance geraakt te zijn, hun trillingen aan die stokken en zo aan de poppen mee, waardoor een zekere wisselwerking tussen pop en „trancer” ontstaat. Van bepaalde godsspraken blijkt hier weinig, maar ook zonder dat is de ceremonie duidelijk een vorm van contact met de goddelijke wereld, waarbij de goden in het medium neerdalen. Dat blijkt o.a. uit het gebed dat op p. 183^a wordt vermeld, en ook uit de term *tapakan*, die hier, evenals in Gianjar, in gebruik is voor de „trancer”. De schrijfster geeft deze term weer met „support” (p. 107^a, 182^a v.) of „representative” (p. 137^b). Het is wellicht nuttig er hier op te wijzen, dat het woord *tapakan* en het er mee verwante werkwoord *napak* = „(be)treden” ook in de verhouding van een *pedanda* (brahmaanse priester) tot zijn leerling worden gebezigd. Bij de wijding drukt de leermeester driemaal met zijn teen op de fontanel van de leerling, wat *napak* wordt genoemd. De leerling heet daarom de *tapakan* (lt. „betredene”); van zijn kant bezien heet de ceremonie *noehoén pada* (lt. „de voet op het hoofd dragen”), waarvan de aanspreektitel van de leermeester, *s(o)esoehoenan*, is afgeleid.¹¹

Bij deze soort van trance horen liedjes, die de dans begeleiden. De schrijfster geeft de teksten met een vertaling (p. 195—8), hoewel ze zich bewust is dat de liedjes even „elusive to translate” zijn als het Engelse liedje „Hickory dickery dock, The mouse ran up the clock” (p. 198^a)! Deze en dergelijke liedjes zijn met die vergelijking goed getypeerd. Het is dus duidelijk dat de vertaler niet veel anders kan doen dan gissen naar een zin waarom de Baliërs zelf zich niet veel lijken te bekommeren.¹²

¹¹ Vgl. Dr. V. E. Korn, „Balische priesterwijding”, in: Kol. Tijdschr. XVII (1928), p. 493 = „Bali: Studies in Life, Thought, and Ritual”, p. 146. (De daar gegeven gelijkstelling van *sposoehoenan* en *tapakan* is, voorzover ik heb kunnen nagaan, onjuist).

¹² Enkele aantekeningen die ik onder het lezen maakte mogen hier een plaats vinden, voor liefhebbers:

P. 196^a, no. I: *ngelod kanginang* is niet „to the south, to the east”, maar: naar het zuidoosten.

P. 196^b, no. I, „like a moon”: hier bleef het woord *menadarin* = „boven de kim komen” onvertaald. De volgende regel „two sickles make a single circle” bevat een raadsel op de fasen van de maan; het moet vertaald worden: tweemaal krom, éénmaal rond. Het raadsel komt in verschillende vormen voor, ook reeds in de oude literatuur, vgl. T.B.G. LXXXV (1952), p. 153, no. 734.

P. 197^a, no. VI: *pedjang lebang* (ten rechte: *lèbang*) is niet „turn loose” maar: houd vast en laat weer los (reïteratief).

P. 198^b, no. X: *mesari koening* zal wel niet „is decked with yellow” betekenen

In Bajoeng Gedé scheen de *sanghyang*-dans weinig te maken te hebben met het bezweren van epidemieën, wat elders vaak het geval schijnt te zijn (p. 199^b). — In 1947—8 bleek mij dat de dans niet alleen dient om ziekten te bezweren; ook bij of na politiek en maatschappelijk onheil wordt dit middel te hulp geroepen: na de periode van oorlog en revolutie kon men overal in Bali *sanghyangs* zien optreden, meer en algemener dan dat vóór de oorlog het geval was.

Hoofdstuk IV brengt ons naar het district Selat (tegen de Z.-helling van de Goenoeng Agoeng, in het Karangasemse) en behandelt „Folk Trance Sanghyangs”. Hier gaat het om „trancers” die zich in trance als dieren (soms als spoken, *memedi*) gedragen. Walter Spies had deze trance-voorstellingen ontdekt¹³ en er de schrijfster opmerkzaam op gemaakt. Ze lijken vrijwel geheel tot een klucht te zijn geworden, juist de omgekeerde ontwikkeling dus als bij de kinder-*djanger* werd signaleerd (zie boven p. 374). Van neerdalen van goden of geesten is hierbij weinig sprake; opmerkingen in die richting zijn sporadisch en vaag. Daarom wordt ook niet de term *keraoehan* („bezocht”, nl. door een godheid) erop toegepast, maar *nadi/nados* („worden”, een bepaald stadium bereiken). Wel zijn de zegslieden het er over eens dat de trance-ceremoniën in verband staan met Betara Seri (de godheid van de rijst) en met de rijsttoogst: ‘Wanneer het geen oogsttijd is, raken de *sanghyangs* meestal niet in trance (*nados*)’, zegt één hunner (p. 219^b). In dit verband is het, dunkt me, nuttig er op te wijzen dat het stadium waarin de rijst aren zet ook *nadi/nados* wordt genoemd.

Het laatste hoofdstuk van het boek is gewijd aan waarzeggerij: (1) „Treating illness using trance”, (2) „Fingernail divining for theft”, (3 en 4) „Finding a baby’s soul”, in Déwatan (een 20 KM ten noorden van Denpasar, in het Gianjarse) en in Klandis (even ten oosten van Denpasar). De schrijfster wijst erop dat het raadplegen van een waarzegger op Bali het normale middel is om licht in allerlei onzekerheden te krijgen. Dat middel wordt niet alleen door eenvoudige zielen gebruikt, ook bij meer ontwikkelden vindt men het „belief in the supernatural powers of selected individuals to ‘see’ beyond, behind, and around ordinary facts and circumstances the evidences of hidden forces operating” (p. 226^a). — Bij de tweede soort van waarzeggerij treedt een priester op die leiding geeft aan een medium dat op haar beurt jongens beïnvloedt, zodat zij in hun vingernagels de diefstal zien gebeuren. — De twee laatste paragrafen beschrijven hoe men door een medium te weten tracht te komen welke voorouder zich in een pasgeborene heeft gereïncarneerd. Meestal is dat de overgrootvader, *koempi* (ook wel *kompian*) in de vaderlijke of moederlijke lijn (p. 239^b). De term voor de reïncarnerende ziel is *sané noemadi* (wat etymologisch weer samenhangt met het werkwoord *nadi*, dat we hierboven reeds tegen kwamen), ook wel *sané mepewajangan* of *sanghyang pewajangan* (p. 245^b). Het laatste woord is moeilijk doorzichtig te maken; associatie met ‘schaduwbeeld’ is denkbaar. Ook het met *wajang* etymologisch verwante woord *jang* (*ÿang*, *hjang*) speelt in dit verband een rol. Het is de algemeen Indonesische term (of „stam”) voor geesten die rondzweven en vormt in het Balisch een onderdeel van het woord *sanghjang*, misschien ook van het zojuist genoemde

maar: met geel stuifmeel, wat beter in het verband past.

Op p. 211^a zal *Ira ngoendang ngoendang raré/raréné ngoendang pitoeroen* anders moeten worden ingedeeld: *Ira ngoendang-ngoendang /raré-raréné ngoendang pitoeroen*. De vertaling wordt dan: We invite, we invite (you)/the children [aanduiding van de deelnemers aan de ceremonie] invite (you) to descend.

¹³ Verschillende soorten werden door hem beschreven in „Dance and Drama”, p. 67—85; zie ook *W. Spies* en *R. Goris*, „Overzicht van dans en toneel op Bali”, in *Djawa XVII* (Bali-nummer II), 1937, p. 10—12.

kompiang. *Déwa Ijang* vermeldt de schrijfster in de betekenis van vooroudergod (p. 41^a, 42^b), *ngejangin* wordt gezegd van een godheid die een medium beziet (p. 73^b) en *myang* van een voorouder die zich in een kind reïncarneert (p. 241^b).

De godheid aan wie inlichtingen omtrent de reïncarnatie worden gevraagd, wordt door het medium aangeroepen met vele namen en titels, die merendeels verband leggen met de godheid van de Poera Dalem (de dodentempel). In dit geval waar men naar de lotgevallen van een dode informeert ligt dat voor de hand, maar ook bij andere trance-manifestaties blijkt dit verband telkens te bestaan, zie bijvoorbeeld p. 68^a, 71^a, 72^b, 102^a, 269^b.

Het wil mij voorkomen dat de schrijfster een waardevolle bijdrage heeft geleverd tot de kennis van trance-verschijnselen op Bali. Ze heeft zich vooral toegelegd op beschrijving van het waargenome, waarbij zij telkens blijk geeft van een scherp oog, een goed waarnemingsvermogen en een gave voor zinvolle combinatie van kleine feiten en trekken. Haar belangstelling gaat kennelijk uit naar de psychologische achtergrond en betekenis van de trance. Die psychologische belangstelling en inzichten blijken uit allerlei opmerkingen en uit de accentuering van sommige waarnemingen, maar de gegevens worden niet overheerst door een bepaalde psychologische theorie. Het boek heeft daardoor aan bruikbaarheid voor lezers met een enigszins anders gerichte belangstelling gewonnen — evenzeer als G. Bateson en M. Mead's „Balinese Character” voor zulke lezers door het overheersen van de theorie aan waarde wel eens heeft ingeboet.

In haar beschrijvingen geeft de schrijfster steeds duidelijk te verstaan, als de beschreven feesten en ceremoniën „op bestelling” plaats hadden. Dat was soms nodig terwille van de fotografische opnamen, omdat de „echte” ceremoniën vrijwel steeds in de avond of nacht plaats vinden. Zij schijnt zulke „bestellingen” als heel normaal te beschouwen, terwijl ik ze abnormaal vind en ze hoogstens als een noodzakelijk kwaad wil accepteren. Maar vooral, ze schijnt geen onderscheid te maken tussen de gegevens welke aan dergelijke voorstellingen werden ontleend en die welke werden waargenomen tijdens „echte” voorstellingen, zoals die door de Baliërs worden gegeven op de tijd, plaats en wijze die in hun cultuur verankerd liggen. Dat lijkt mij methodisch aanvechtbaar. En ik ben in die opvatting nog versterkt door verschillende uitlatingen die de schrijfster uit Balische mond optekent (iets dat weer voor haar methode pleit!) en waaruit blijkt dat de Baliërs tussen beide soorten van voorstellingen een duidelijk en essentieel verschil maken. Men zie bijvoorbeeld p. 102^b, waar wordt geconstateerd dat de vrouwen niet in trance raken op bestelde voorstellingen maar wel bij een *odalan* (tempelverjaardag), of p. 182^a, waar de leider van een gearrangeerde voorstelling verwacht dat er geen *tapakans* zullen zijn, dat dus de danseresjes niet door de godheid „be-treden” zullen worden.

De schrijfster geeft zich alle moeite om de beschreven verschijnselen te tekenen in verband met de persoonlijkheid van de mediums en de trancers en met hun godsdienstig en maatschappelijk milieu (zie ook haar doelstelling op p. 14^a). Men mist soms echter een beschouwing die de verschijnselen plaatst in het geheel van Bali's culturele ontwikkeling. Vanuit die ontwikkeling gezien kan men bijvoorbeeld meer relief en verband geven aan twee interessante opmerkingen die zij maakt aan het einde en in het begin van haar boek. Op p. 269^a spreekt ze van een „widespread feeling in Bali that High Priests [*pedanda's*], who practiced concentration and spiritual exercises in the [Hindoeïstische] yoga tradition, did not go into the trances of the laymen.” Ook Friederich wees reeds op het onderscheid dat tussen de priesterlijke extase en de trance wordt gemaakt op Bali.¹⁴ Het bestaan van zo'n

¹⁴ „Voorlopig Verslag van het eiland Bali”, in: Verhand. Batav. Gen. XXII (1849), p. 58.

onderscheid ligt geheel in de lijn van Bali's culturele ontwikkelingsgang, waarin steeds samenspel tussen het oud-Indonesische en het Hindoeïstische valt te onderkennen. De *pedanda* is een vertegenwoordiger van het tweede, de *sadeg* van het eerste. De *pedanda* streeft naar éénwording met Siwa de Zonnegod en in zijn ritueel speelt de Hindoeïse triniteit een grote rol. Zijn eenheidsextase en de trance van de *sadeg* stammen dus uit verschillende religieus-culturele sferen, al maken ze op ons de indruk psychologisch verwant of vergelijkbaar te zijn. Tegen deze achtergrond nu moet ook de opmerking worden gezien die de schrijfster maakt op p. 2^b: „In my experience the Hindu trinity, Siva, Brahma, and Vishnu, celebrated in the prayers were never thought to enter the entranced, nor did Surya the Sun whose throne stood in the northeast corner of so many temples.” — Wanneer ik hier wijs op het verschil in sfeer en herkomst tussen *pedanda* en *sadeg* wil ik bepaald niet beweren dat de sfeer van de *pedanda* „on-Balisch” zou zijn. Integendeel, het lijkt mij juist typisch voor de Hindoe-Balische cultuur dat de eenheidsextase van de *pedanda* en de trance van de *sadeg*, hoewel van verschillende herkomst, toch een gelijke functie vervullen en gelijke sociale erkenning vinden. Zo kunnen bijvoorbeeld *pedanda* en *sadeg* een staat van reinheid bereiken die het onmogelijk maakt dat ze magische onreinheid in hun omgeving veroorzaken of aan onreine invloeden uit hun omgeving onderworpen zijn (vgl. o.a. p. 252^b, voor de *sadeg*).

In de Balische taal is de schrijfster over het algemeen goed thuis, al lijken wat dieper liggende taalkundige verbanden en associaties haar belangstelling niet te hebben of haar te zijn ontgaan — reden waarom ik daaraan in het bovenstaande wat meer aandacht heb besteed. Bij de weergave der Balische woorden houdt ze zich begrijpelijkerwijze aan de spelling die officieel was in de perioden dat zij op Bali werkte, 1931—5 en 1937—9.¹⁵ Het lijkt me echter niet verstandig, dat ze de uitspraak niet heeft omschreven, want Engelse en Amerikaanse lezers kunnen door de oe's, tj's en dj's gemakkelijk op een verkeerd spoor komen. Als ze de moeite had genomen een kort overzicht van de klankwaarde van de gebruikte lettertekens te geven, zou zij zich ook de eigenaardigheden van de gebruikte spelling beter hebben kunnen realiseren en zouden hinderlijke fouten als het door elkaar halen van e (= è), é en a¹⁶, het foutief afbreken van Balische woorden¹⁷, of het vermelden van *chompaka* als variant voor *tjempaka* (p. 283^b) achterwege zijn gebleven.

De foto's zijn in dit overigens mooi uitgegeven boek merendeels een teleurstelling. En een kaart wordt node gemist — reden waarom ik wat meer aandacht aan de plaatsbepaling heb besteed dan in een boekbespreking te doen gebruikelijk is.

J. L. SWELLENGREBEL

¹⁵ Om verwarring en onzekerheid te voorkomen heb ik mij in deze bespreking ook aan die spelling gehouden, hoewel de oe sindsdien een u werd en andere veranderingen in overweging schijnen te zijn.

¹⁶ O.a. op p. 118^a, 125^b, 172^a, 183^a, 199^a, 271^a, waar resp. *segeh*; *tenget*; *kwangèn*; *sawirèh*; *kenèng*, *nembè*, *sampoéné*; *dogèn* behoort te staan.

¹⁷ Bv. *boed-joeih* i.p.v. *boe-djoeih* (p. 119^b), *Dend-jalan* i.p.v. *Den-djalan* (p. 102^a, 103^b, 104^b v., 108^a, 124^b), *kajan-gan* i.p.v. *kajang-an* (p. 109^b), *kwan-gèn* i.p.v. *kwangèn* (p. 172^a).

J. M. GULLICK, *Indigenous Political Systems of Western Malaya*. L. S. E. Monographs on Social Anthropology, no. 17. University of London, The Athlone Press, London 1958. 145 pp., price 25 sh.

Thanks to its spectacular character, the socio-political system of Negri Sembilan has been the subject of quite a considerable number of studies; that of the other States of Malaya has been all too much neglected. This makes the almost simultaneous appearance of Gullick's book on Malayan political systems, and Djamour's on kinship organization (reviewed below in this issue) all the more welcome, for both venture into the Malayan *terra incognita*.

Gullick's study is concerned with the political organization of Perak, Selangor, and Negri Sembilan as it was just before the States came under British control in 1874. Using documentary sources, the author manages to give a clear and excellently composed picture, not only of the political systems as such, but also of the interdependence of the political and the economic situation and the way in which kinship ties were utilized for political purposes.

The importance of the latter process becomes apparent when one considers how a local chief establishes himself: "the founder and first headman of the village brought with him some of his kindred, by blood or affinity, and also attracted to his new settlement other recruits from his own home village or from the circle of his acquaintance" (p. 32). At a higher level, the chief of a district (*daerah*) had an entourage also consisting of "sons, brothers, sons-in-law, remoter kinsmen and other aristocratic supporters" (p. 97). Both types of local chief: the pioneering village headman and the district chief, then have to face the problem of binding other elements of the population; in a country where land is not scarce and migration easy, the local authority has to offer inducements to attract population to his territory. The village headman therefore utilizes existing ties of common origin, and creates new ones by giving economic assistance to new settlers to tide over the difficult period while they are clearing land and awaiting the first crops. The district chief acquires bondsmen or slaves as servants and as a labour force, and uses the aristocratic retinue mentioned above as a bodyguard and a striking force. The district chief, then, has to strike a fine balance, for on the one hand he wishes to attract a population to his district by offering them protection and taxing them lightly; but for maintaining the protective forces, taxes are required. And, to close the circle, the reason why the chief wishes to attract, and hold, settlers in his district is that they are his source of income — through taxes.

The principal source of tax revenue was not, however, the Malay peasant, but the Chinese tin-miner. The expansion of tin-mining in the second half of the 19th century had vast political consequences: in the first place, it led to decentralisation. The economic foundation of the central power, the Sultan's, was the collection of taxes on riverine trade; the rise of mining centres at a distance from the main river offered sources of taxation to inland local chiefs (p. 11).

The largest centres: Larut, Kuala Lumpur, and Lukut, "were beyond the administrative resources of Malay chiefs to control" (p. 24), but export duties on tin could be levied; the smaller ones could to some degree be controlled, and the district chiefs were sometimes even the sleeping partners in the venture. By means of their export dues on tin, and import duties on rice and textiles, the district chiefs were in some cases able to net an annual income of \$100,000 or more. The local chief, in his turn, was a source of income and of loans to his followers and to the inhabitants of his district (p. 126, 127, 130).

This wealth did not lead to technical improvement in agriculture: the impermanent character of Malay settlement ("flight was a recognized response to hostile invasion

or undue repression" — p. 29) militated against the investment of labour in large-scale, permanent irrigation works.

The revenue from the tin-mining centres made possible the district chiefs' independence of the central authority of the Sultan, and this independence went to very great lengths. The district chief was "judge, war leader, tax collector and provider of funds" (p. 132), and through exercising authority in so many fields he prevented the emergence of rival foci of power. In practical affairs, his bonds with the Sultan were tenuous: the Sultan's advisory council on matters of day-to-day government did not consist of the important local chiefs (p. 49). The link between the Sultan and the district chiefs was nevertheless an important one: the chiefs are appointed by the Sultan, they derive their authority, one might say, from the legitimacy of the Sultan, and for that reason "they were driven by their own need of acknowledged status to preserve the Sultanate" (p. 135).

In practice, when appointing a chief, the Sultan would recognize the acknowledged, traditional rights of certain lineages to provide holders of certain chiefly offices. There thus came into being a self-perpetuating ruling class, in which the individual's status is determined by his proximity to the present or former holder of the office (p. 68-70).

This brief outline of the contents of the book may serve to indicate its scope and its value: it is clear, factual, well-reasoned, and coherent. However, criticism seems required as well on a number of points, some of them minor.

The translation of *Undang* as "Lawgiver" (e.g., p. 16) should at last be abandoned. The (*penghulu*) *undang* is the "chief who deals with matters of centralized, political authority", as opposed to the (*penghulu*) *lembaga*, the "Chief who deals with matters of traditional, genealogical institutions". Korinchi is not the same as Mandiling (p. 31) — they are territories to the south and to the north of Minangkabau respectively. I very much doubt whether there can be found unequivocal proof of *baka* being used with the meaning "descent on either side" (p. 60); on the other hand, there is abundant evidence of its meaning "patrilineal descent", as opposed to *saka*, "matrilineal descent".

The practice of election in Perak cannot be explained as due to Minangkabau influence, for succession to office is determined there by (matrilineal) descent. In fact, one must also query the author's views on the relationship between lineage and office in Negri Sembilan itself: I should say the chieftainships were not the "basis of lineage status" (p. 74), as they were enmeshed, so to speak, in a whole hierarchical system of genealogically based authority. The Negri Sembilan district chief or *Undang* was less of a potentate than his Perak or Selangor colleagues. This also explains the slighter "emotional attachment" of the commoners to their chiefs (p. 75) and the paucity of debt-bondsmen and slaves (p. 105) in Negri Sembilan.

A point which the author may, I hope, care to consider is whether he has not tended to neglect the rôle of Islam in Malay society. One notes the sentence: "*For some reason* a minimum of forty houses was taken as the approximate criterion of a village large enough to have a headman of its own and a mosque . . ." (p. 28). The reason is, that this is based on the prevalent doctrine of Islamic law: the Friday service in the mosque requires at least forty participants. On p. 103 one reads: "A female follower who became a concubine of her master and bore him a child *was said to be entitled to her freedom*".¹ Here again we are dealing with a definite provision in Islamic law, which Gullick apparently failed to recognize as such.

These cases put us on our guard against too readily accepting the author's dismissal of Islamic law on pp. 114-120. What he deals with on these pages is *droit administratif* and the penal code, and in these fields Muslim law was seldom applied,

¹ My italics in both quotations; d.J.d.J.

even in the heart-lands of Islam; but was Islamic law equally negligible in matters of inheritance and personal statute?

It is not only the rôle of Islam that is played down, but also that of the sacral element in Malay culture in general. Gullick's book shows a tendency which also strikes one in a number of other works by social anthropologists of the British school, namely to make the sacred subservient to the profane, to explain supernatural beliefs and practices in terms of utilitarian, sociological function. Writing on the concept of kingship, the author says: "It commonly happens that symbols of group unity are invested with an aura of sanctity and supernatural power" (p. 44). There was a general popular awareness that the Sultanate formed the apex of the political system: "This feeling was expressed in the belief that the Sultan could influence the prosperity and welfare of the State for good or ill" (p. 137). It seems to me completely arbitrary to attribute primacy to the Ruler's function of being a "symbol of group unity", and the fundamentally religious character of Indonesian kingship is distorted when it is described as merely a contingent feature, an expression of a banal "awareness" that the ruler is the apex of the political system. I wonder whether the omission of any mention of the Sultan Muda of Perak in the section on the "Minor Royal Offices" (p. 62) is due to the fact that this curious character, epitomizing the supernatural element in the Perak Sultanate, cannot be explained by the author's purely secular approach.

This too utilitarian functionalist outlook could have been rectified if the author had shown more interest in comparable phenomena in related Indonesian cultures. He might then have avoided the statement, to my mind misleading, that "the sacredness of a Sultan's person was communicated to his regalia" (p. 45). A remarkable feature of Indonesian political systems is that it is just these regalia which are supposed to contain the supernatural essence of the State; the possession of these *kebesaran* is essential for the pretender to kingship. "The sacredness of the regalia was communicated to the Sultan's person", in spite of some exaggeration, would have been a more correct description of the bond between ruler and regalia.

By greater familiarity with the literature on Indonesia beyond the Malay Peninsula, the author might also have avoided the overrating of Indian influence which is almost a tradition in British studies on Malaya; here it appears in remarks like: "...the Hindu kingdoms from which the Malay States inherited their tradition" (p. 59).

A curious footnote is added to p. 37; it says that the present reviewer has argued that "*adat perpateh* and '*adat temenggong* might be anglicisms and not Malay concepts at all."

Let me begin by saying that I never argued anything so foolish. What I said was that the undeniably Malay (or rather: Minangkabau) terms *adat perpateh* and *adat temenggong* are used by Europeans writing on the Peninsular Malays in a sense other than that encountered among the Minangkabau of Sumatra. I therefore wondered whether this discrepancy was due to a difference between Peninsular and Sumatran usage, or to a peculiar use of these native terms by European (i.e. British) writers.² Now what strikes me as strange in this footnote is that an expert like Gullick can so thoroughly misunderstand my very simple little problem. It seems to me symptomatic of the tendency to which we are all more or less prone, namely an unwillingness (usually unconscious) to give due, careful, consideration to studies by anthropologists outside our own circle, even when these studies concern fields closely linked to our own. In *casu*, this may explain Gullick's tendency to view the

² After personal experience of Malaya I am now convinced that it is the "natives" of Negeri Sembilan themselves who use the terms differently from their Minangkabau cousins.

Peninsular Malay society as an isolate, and to ignore factual data on, and theoretical approaches to, other Indonesian cultures which are relevant to his own study.

I do not want to make a mountain out of the molehill of a footnote, but prefer to discuss one point where the present work would, I believe, have gained in depth if the author had taken into account some recent studies on the social and political systems in Indonesia. This "taking into account" of such studies of course does not imply that he should necessarily agree with their approach or their conclusions.

The sections where I would advocate a radically different standpoint from that adopted by Gullick are those dealing with the interaction of the descent system and the political system in the Malay States, and particularly in Negri Sembilan. My objection to that part of Gullick's book is that it describes the Malay and Negri Sembilan socio-political organization as a more or less fortuitous conglomeration of *ad hoc* solutions to certain problems of succession. I would maintain that, to the contrary, the organization reflects an underlying structure, and that whenever we observe, as a matter of historical fact, that the inhabitants of the Peninsula have to face an *ad hoc* political problem, the particular solution they choose is consistent with (one might even say: suggested by) the basic structure.

Take the *giliran* rule, the rotation of office over the branches of the legitimate lineage. Gullick describes how it came to the fore in several cases, e.g. at the death of Sultan Ahmadin of Perak in 1806: "It thus became the recognized norm that the royal office should be held in turn by a member of the three lines descended from Sultan Ahmadin. . . ." (p. 56). In the chiefly families too, "Some lineages developed a system of rotation of the chieftainship among branches of the lineage on lines similar to the rotation of the Perak Sultanate" (p. 70). Specific examples are given, e.g. in the Panglima Kinta's lineage in Perak (p. 71), and the Waris Sungei Ujong clan of Negri Sembilan (p. 76, 78). I do not wish to deny that, for instance after the death of Sultan Ahmadin, those concerned became aware that they were faced by a problem: how to arrange the succession, and that they consciously adopted a certain solution to that problem. For the anthropologist the important element in this situation, however, is not the specific historical event which raised the problem, but the fact that those concerned adopted that solution (out of the many which were *a priori* possible) which is demonstrably an integrated part of Minangkabau and Negri Sembilan socio-political structure, and which is the general practice also of the "commoner" clans in these countries.³

In Sungei Ujong, referred to above, the rotation is actually an alternation, between Waris di Darat and Waris di Ayer; within the former there came into being an alternation between Perut Ulu and Perut Hilir. Here again we remark that it is true enough that, when the sources permit, one can pinpoint the historical moment when such alternations were put into effect. But we must again add that the significant fact is that the new regulation follows a structural pattern: in this case one of a binary opposition, which is so pervasive in Indonesian cultures, and serves as a principle of classification in the religious sphere as well as the social. In other words, it is not enough to describe the Sungei Ujong dualism (for that is what the alternation really amounts to) as an *ad hoc* development; it is not correct to say that the Sungei Ujong situation is "a unique case in Negri Sembilan" (p. 76). It is rather a specific variant on a recurring structural theme.

Thus the concept of *baka* (the recognition of a patrilineal element by the side of the predominating matrilineal one) also did not come into being because "a theory was developed to justify the inclination of office-holders to concentrate the transmis-

³ One might doubt whether it is justifiable to explain a Perak practice by referring to Minangkabau — Negri Sembilan structure. I shall return to this subject presently (p. 383 below).

sion of office in their own descent lines and to exclude collaterals" (p. 78). Rather it is an outcome of the structural principle of double descent which one can trace, sometimes more and sometimes less clearly, in the cultures with which we are concerned. Once more I should add that I agree with the author, that particular people may find it useful to stress this principle for particular utilitarian purposes on particular occasions — but they did not simply develop the idea *ex nihilo*; they made use of what was there, in the social structure.

This brings me to my final remarks. Of the lineage organization of Negri Sembilan, Gullick says: "It was not a clear-cut contrast with Perak and Selangor, but rather a change of emphasis" (p. 74). Here I find myself wholeheartedly and unreservedly agreeing with him — in fact, I would apply this statement to a wider field than he himself does.

As long as I have been interested in Minangkabau and Negri Sembilan, I have felt that Minangkabau is less anomalous in Sumatra, and Negri Sembilan less anomalous on the Peninsula, than appears at first sight. Although much more has to be done before we can reach any definite conclusion, I find that Gullick's pioneering work on the Perak and Selangor records tends to support the second of these contentions.

While on the one hand one finds patrilineal traits of structural importance in the predominantly matrilineal Negri Sembilan system (take the *baka* principle, mentioned above), one notes on the other that the system in the truly Malay States is not simply bilateral with patrilateral stress, but in several significant details manifests its recognition of real descent lines, patrilineal and matrilineal. One finds this inheritance, where "houses and land generally passed from mother to daughter" (p. 35, and cp. p. 84). One finds it in the constitution of the local descent groups, which consisted of "sisters (or women more remotely related in the matrilineal line), their husbands...and their children" (p. 34) — this of course being a consequence of the inheritance system. One finds it again in the rules of succession, where "royal descent on the maternal as well as on the paternal side" (p. 67) was taken into account. I may add that this is the reason why I believe it permissible to consider the succession to the Perak Sultanate, and the Negri Sembilan rule of *giliran*, as founded on one common structural base.

It is, of course, possible to consider the similarity between Perak and Negri Sembilan (which is greater, it seems, than that between the latter State and Selangor) as the result of Minangkabau influence in Perak as well. This is the solution proposed by Gullick (p. 37, 115), but is not the only possible one. For one thing, the inheritance rules we just described do not appear to be limited to Perak — they even prevail among the Malays of Singapore, as Djamour observed.

To find out whether we can really speak of a common Peninsular Malay social structure, with local variants, as I have ventured to suggest, further local studies are urgently needed. Selangor might be an anomalous case, because of its formerly sparse population and its considerable Bugis immigration, and for similar reasons Johore, too, does not seem too promising a field. Malacca (in spite of so long having been under European rule) and Pahang would appear to be the territories where the socio-political organization could be most profitably studied. Gullick's book makes it abundantly clear that not only field research into the contemporary society, but also the study of records can yield excellent results.

It is for this reason, too, that I have written what may seem an inordinately long review of a book of barely 150 pages. The work's quality, however, far exceeds its quantity. I consider it a work of prime importance for Indonesianists, because of the facts and interpretations it gives as well as because of the problems it raises.

P. E. DE JOSSELINE DE JONG

JUDITH DJAMOUR, *Malay Kinship and Marriage in Singapore*. L. S. E. Monographs on Social Anthropology, No. 21. University of London, The Athlone Press, London 1959. 147 pp., price 25 sh.

From the middle 'thirties onwards, Indonesian kinship systems have been studied by anthropologists, principally Dutch, who were mainly interested in describing, and tracing the theoretical implications of, unilineal and double-descent structures, and the connubial relationships between descent groups of that type. Since the war, interest in this topic has not abated, but a new interest has been added, namely in kinship systems of the bilateral and ambilateral type. This interest was aroused by the publications of Freeman, Geddes, and Morris on Sarawak peoples, while in the same period Dutch anthropology became more active in New Guinea, where formalized unilineal, or double-unilineal, systems seem to be rare. In view of the increasing interest in bilaterally inclined kinship organizations, Djamour's book is a most timely publication.

It is not concerned with theoretical analysis, but by its wealth of information and the rounded presentation it offers, it is a very valuable addition to the all too few accounts of Malay village and kinship organization (at present there is not much available besides Rosemary Firth's *Housekeeping among Malay Peasants* and Burridge's article *The Composition of a Village in Johore*, in JMBRAS XXIX-3).

The author studied three communities on Singapore Island: a purely rural Malay fishing village, the also purely Malay suburb called the Malay Settlement, and a modern urban housing area with a mixed Malay, Chinese, and Indian population. The following subjects are discussed: kinship terminology (p. 24 ff.) and kinship behaviour (32 ff.), inheritance (40 ff.), the activities of the fishing group (46 ff.); then a very full and statistically detailed survey of household types and household composition (55 ff.). Next, types of marriage and marriage preferences (68 ff.), the wedding ceremony (73 ff.), birth, childhood, and adolescence (91 ff.), with special, and very useful, consideration of adoption (93 ff.), and finally divorce and stability of marriage (110 ff.).

The facts have been conscientiously collected, and are presented with full, but not excessive, quantification. As we said, the author is concerned with facts, and with giving a very clear picture of the functional interlocking of these facts, rather than with attempting an analysis of a structural type. There can be little doubt that this was a wise choice, in view of our lack of any theoretical approach of proved efficacy for the study of bilateral systems.

Perhaps more could have been done, though, in comparing the Singapore data with those of Malaya (as given in the publications of Burridge and of Mrs. Firth), in particular on the various types of household groups, and their relative frequency. For instance, Djamour says that no lineage organization exists in the *adat temenggong*, i.e. the Malay (as distinct from the Negri Sembilan) kinship system (p. 14), but I think this statement should be qualified, considering that Burridge found a definite tendency to stress agnatic groups, and Gullick, in the book reviewed on the preceding pages, found the same tendency among the chiefly families of Perak and Selangor.

To return for a moment to a subject touched on in that review, Djamour's information on Singapore Malay society again shows up certain significant similarities between the *adat temenggong* and the *adat perpatih* (or Minangkabau — Negri Sembilan) systems. One finds these similarities in kinship terminology, in the wedding ceremony, and in the *adat* laws of inheritance.

When the author does venture into the comparative field — and this is the only point of importance which I found unsatisfactory — it is not clear on what grounds

she selects the material for comparison. Why compare a village in Palestine, when dealing with preferential marriages? (p. 70). And why refer particularly to the Melanau when discussing the older sister's right to marry before her younger sister? (p. 72). Both selections seem rather haphazard.

On the other hand, when the author tries to find out by a comparative approach whether there is a correlation between stability of marriage and lineage organization, I am rather less critical than the author herself about the outcome of this attempt. She notes that this correlation holds good when one compares Minangkabau (lineage organization, divorce rate less than 10 %) with Java (bilateral organization, divorce rate between 40.9 and 61 %); but it fails when one takes in Negri Sembilan (lineage organization, divorce rate 59 %). Djamour then gives up the correlation in despair (p. 135). Now I wonder whether it cannot yet be saved, by differentiating between the societies with unilineal descent. That is to say, it is correct in a rough and ready way to state that Negri Sembilan and Minangkabau both have a unilineal descent system, but it soon becomes apparent that this system is more rigid, the lineages are more powerful in Minangkabau proper than in the Minangkabau colony on the Peninsula. The difference in divorce rate between the two areas may therefore lie (at least in part) in this difference between the actual, practical, functional importance of the lineages. At any rate, the hypothesis need not yet be abandoned, as long as one realizes that a classification by the Area Files technique (societies A, B, and C all have matri-lineages, therefore their descent systems are alike) can often be a thorough distortion of reality.

To conclude, some notes — not too picky, I hope — on a few minor points.

The kinship terminology completely agrees with that recorded for me in Singapore by two University of Malaya undergraduates,¹ except that they also noted the *abang* (*kakak*) versus *adik* distinction linked with *ipar*.

For the kinship system and terminology of the Javanese, R.M. Koentjaraningrat's *A Preliminary Description of the Javanese Kinship System* (Yale 1957) gives a more detailed account than the thesis by Mrs. Subandrio cited on p. 28.

On the Malays' reluctance to resort to birth control (p. 38), some figures may be illuminating. Using those given in the *Ninth Annual Report* (1958) of the Singapore Family Planning Association, one can draw up ratios of the number of new patients at F.P.A. clinics to the total population for each of the main racial groups. These ratios are: Chinese 1 : 200, Indians 1 : 316, Malays 1 : 500.

P. E. DE JOSSELIN DE JONG

¹ Raja Iskandar and Raja Zainal Abidin bin Zahid.

A. J. BERNET KEMPERS, *Ancient Indonesian Art*. C. P. J. van der Peet, Amsterdam, 1959. 124 blz., 353 pl.; prijs f 85,—.

Het is een eigenaardig verschijnsel van onze tijd dat we ons telkens, op allerlei gebieden, door een teveel aan goede dingen zien omringd met als gevolg dat het gevoel van dankbaarheid dat op zijn plaats zou zijn in deze omstandigheden op bedenkelijke wijze aan devaluatie komt bloot te staan. Het is met name op het gebied der kunst dat dit verschijnsel zich voordoet wanneer we, minder met een gepaste mate van bewondering en ontzag dan met verbazing en verontrusting, de steeds zwellende, nimmer eindigende vloed van plaatwerken aanschouwen waarmede sinds de tweede wereldoorlog binnen- en buitenlandse uitgevers het kijkgrage publiek overstromen, elkaar overtroevend in smaakvolle verzorging, rijkdom aan illustraties en, niet zelden

ook, prohibitieve kostbaarheid hunner publicaties¹ — welke vloedstroom in zijn onrustbarende omvang en snelle loop werken met zich dreigt mee te voeren die een beter lot hadden verdiend dan verzwolgen te worden in de maalstroom van soortgelijke uitgaven en in de herinnering spoedig te worden uitgewist. Tot de werken die dit betere lot ruimschoots verdiend hebben behoort ongetwijfeld het bovengenoemde, al was het alleen omdat het gewijd is aan een kunst die velen onder ons Nederlanders die het vroegere Indonesië hebben gekend na aan het hart heeft gelegen en nóg ligt, al is directe bemoeienis ermede helaas niet meer mogelijk. Bovendien: de tijd was rijp voor zulk een uitgave, ja, wachtte er als het ware op. Weliswaar beschikten belangstellenden al sinds lang over plaatwerken als With's Java, deel III van Krom's Inleiding en Stutterheim's Pictorial History of Civilisation in Java, waarnaast in de loop der jaren vrij veel fotografisch materiaal in de Oudheidkundige Verslagen, Djâwâ, Cultureel Indië, de Jaarboeken van het Bataviaasch Genootschap en andere, thans merendeels moeilijk toegankelijke periodieken werd gepubliceerd, maar er ontbrak tot dusver — zoals de Schr. in zijn Voorwoord zegt — "a general and up to date survey of prehistoric, Hindu-Indonesian and early Islamic art in Indonesia", een werk bovendien dat, in het Engels gesteld zijnde en voorzien van een ter zake kundige inleiding en toelichting op de platen, de schatten der Oudindonesische kunst ook voor buitenlanders zou ontsluiten. In deze behoefte is nu door het onderhavige werk voorzien op een wijze die zowel voldoening zal schenken aan de kunsthistoricus van professie die een overvloed van studiemateriaal zal vinden in de 353 met grote zorg geselecteerde en feilloos gereproduceerde illustraties als aan de kunstgevoelige leek voor wie dit materiaal niet minder dan een openbaring moet zijn als hij tot dusver niet of oppervlakkig met de schoonheden der Oudindonesische kunst heeft kennisgemaakt. Tussen de verlangens van deze beiden, vakman en leek, kwam het voor de samensteller van het plaatwerk vooral aan het juiste midden te bewaren en hij is hierin over het algemeen uitnemend geslaagd. Met het oog op de laatste was het geboden een esthetische maatstaf aan te leggen bij de keuze uit het materiaal met als gevolg dat het overgrote deel der beschikbare plaatsruimte in beslag moest worden genomen door de foto's van vermaarde bouwwerken, sculptures en bronzen die men vaak — soms tot in den treure — elders afgebeeld kan vinden — een noodzakelijk kwaad, zo men wil, immers, in een overzicht dat op volledigheid aanspraak wil maken kunnen nu eenmaal de 'topstukken' der kunst, hoe vaak ook gereproduceerd, bezwaarlijk worden gemist. Maar hiernaast bestond er gelukkig ook gelegenheid weinig of niet bekende stukken uit het arsenaal der Indonesische kunst te voorschijn te brengen en zodoende ook de vakman wiens belangstelling vooral naar het nieuwe, hem nog onbekende, uitgaat aan zijn trekken te doen komen. Deze belangstelling zal ongetwijfeld worden gewekt bij het zien van — ik doe hier slechts enkele grepen — het in 1952 bij Tjibuaja gevonden stenen Viṣṇu-beeld, het oudste tot dusver in Indonesië aangetroffen godenbeeld, in stijl nauw verwant zowel met de Pallava-kunst als met de oudste Khmerse Viṣṇu-voorstellingen; voorts Van Erp's detailopnamen van Barabudur-reliefs, de bodhisattva-figuren van de tjandi Sari, de gereconstrueerde Siva-tempel van Prambanan met de dansende

¹ Om een enkel voorbeeld te noemen: alleen al over de Indische kunst in het algemeen — dus niet meegerekend de aan speciale onderwerpen gewijde monografieën — zijn er in de laatste tien jaren liefst twaalf plaatwerken verschenen waarvan drie elkaar binnen het laatste jaar zijn opgevolgd. Bij een dergelijk gedrang is het niet wel mogelijk de aandacht gespannen te houden als men steeds weer dezelfde 'topstukken' der kunst onder ogen krijgt, steeds weer de obligate 'Inleidingen' krijgt voorgezet en steeds weer naar toelichtingen op platen wordt verwezen waarvoor niemand tenslotte meer de moeite neemt de bladzijden om te slaan.

figuren aan de buitenzijde van de balustrade, de bronzen van Ngandjuk, de spuurreliefs van Djalatunḡa, de reliëfs van Mantingan en de oudheden van Bali² en die op de Penangungan. In het bijzonder moet hier nog worden genoemd de op Pl. 181 afgebeelde, eerst onlangs in Surakarta aan het licht gekomen wonderfraaie bronzen standaard in de vorm van een slank vrouwefiguurtje in vorstelijke dracht, staande achter het lichaam van een nāga die, op de wijze van een cobra zich rechtstandig op zijn staarteinde verheffend en de kop dreigend vooruitstekend, in toom schijnt te worden gehouden door de handen van het vrouwtje die in een bezwerend gebaar de brede huif van het dier aan weerszijden vast omklemmen en dit lichaamsdeel als een soort stuurrad hanterend het gevaarlijke monster naar een bepaald — ons onbekend — doel schijnen te dirigeren. De juiste betekenis van deze hoogst merkwaardige voorstelling moet voorshands helaas verborgen blijven.

Men kan zich uiteraard voorstellen dat een andere samensteller van het werk een ietwat andere keuze uit het materiaal zou hebben gedaan en daarbij het accent meer op het niet of weinig bekende had doen vallen dan thans is geschied. Zo was deze man zeker in de verleiding gekomen om een groter aantal van de merkwaardige Pasemah-oudheden te reproduceren dan de enkele, niet representatieve kop die op Pl. 22 is afgebeeld; of om uit de totdusver met zeven zegelen gesloten groep der Trawulanse kleiplastieken een ruimer keuze te doen dan de eenling van Pl. 291 die thans deze groep moet vertegenwoordigen.³ Daarbij had hij nog kunnen overwegen meer bekendheid te geven aan de oudheden die de laatste twintig jaren van zich hebben doen spreken en waarvan, afgezien van publicaties in de Oudheidkundige Verslagen, weinig of niets tot de buitenwereld is doorgedrongen. Hierbij ware o.a. te denken geweest aan het prachtige staande beeld van Gebang, de merkwaardige te Banju nibo aan het licht gekomen stukken en de te Plaosan uitgevoerde reconstructies.

Maar genoeg hiervan. Nemen we hier schielijk afscheid van onze denkbeeldige samensteller voordat hij een hinderlijke stuurman aan de wal is geworden en wenden we ons tot de inleiding en toelichting op de platen dan mogen hier de volgende opmerkingen van algemene aard een plaats vinden.

Gevreesd moet worden dat het door Schr. toegepaste transcriptiesysteem waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de spelling van Sanskrit en Oudjavaanse woorden enerzijds, Nieuwjavaanse woorden anderzijds en bij de eerste ch, j en y wordt geschreven, bij de laatste tj, dj en j (met uitzonderingen: chaṇḍi, chandrasenkala, wayang, kayon, Japara enz.) tot hopeloze uitspraakontsporingen zal leiden bij alwie niet van Schr.'s 'Note on pronunciation' kennis heeft genomen. Waarom niet overal het Engelse systeem toegepast met alleen ch, j en y?

Bij een herdruk van het werk — die we uitgever en samensteller gaarne toewensen — zal het aanbeveling verdienen de literatuuropgaven bij de toelichtingen op de platen die nu onder een apart hoofd zijn afgedrukt direct op de toelichtingen te

² Dit woord — losgemaakt uit het verband waarin het hier voorkomt — geeft mij aanleiding tot het plaatsen van de opmerking dat n.h.m.v. de Nieuwe Woordenlijst der Nederl. Taal in de door haar voorgeschreven wijze *Balisch* zich op een inconsequentie laat betrappen. Immers *Bali* staat op één lijn met *India*, *Hindoe* en andere op klinker uitgaande namen en zo goed als de hiervan afgeleide adjectiva *Indiase-Indiaas*, *Hindoese-Hindoes* moeten worden gespeld volgens de Woordenlijst, dient er m.i. ook *Balise-Balies* te worden geschreven.

³ Het eveneens van Trawulan afkomstige vrouwekopje, afgebeeld op Pl. 289/90, is geen terracotta zoals het onderschrift aangeeft, maar behoort tot de kleine, maar belangrijke groep van Oostjavaanse sculpturen die uit de zachte steen van het Zuidergebergte zijn gesneden en door een buitengewoon fraaie bewerking uitmunten.

ook, prohibitieve kostbaarheid hunner publicaties¹ — welke vloedstroom in zijn onrustbarende omvang en snelle loop werken met zich dreigt mee te voeren die een beter lot hadden verdiend dan verzvolgen te worden in de maalstroom van soortgelijke uitgaven en in de herinnering spoedig te worden uitgewist. Tot de werken die dit betere lot ruimschoots verdiend hebben behoort ongetwijfeld het bovengenoemde, al was het alleen omdat het gewijd is aan een kunst die velen onder ons Nederlanders die het vroegere Indonesië hebben gekend na aan het hart heeft gelegen en nóg ligt, al is directe bemoeienis ermede helaas niet meer mogelijk. Bovendien: de tijd was rijp voor zulk een uitgave, ja, wachtte er als het ware op. Weliswaar beschikten belangstellenden al sinds lang over plaatwerken als With's Java, deel III van Krom's Inleiding en Stutterheim's Pictorial History of Civilisation in Java, waarnaast in de loop der jaren vrij veel fotografisch materiaal in de Oudheidkundige Verslagen, Djâwâ, Cultureel Indië, de Jaarboeken van het Bataviaasch Genootschap en andere, thans merendeels moeilijk toegankelijke periodieken werd gepubliceerd, maar er ontbrak tot dusver — zoals de Schr. in zijn Voorwoord zegt — "a general and up to date survey of prehistoric, Hindu-Indonesian and early Islamic art in Indonesia", een werk bovendien dat, in het Engels gesteld zijnde en voorzien van een ter zake kundige inleiding en toelichting op de platen, de schatten der Oudindonesische kunst ook voor buitenlanders zou ontsluiten. In deze behoefte is nu door het onderhavige werk voorzien op een wijze die zowel voldoening zal schenken aan de kunsthistoricus van professie die een overvloed van studiemateriaal zal vinden in de 353 met grote zorg geselecteerde en feilloos gereproduceerde illustraties als aan de kunstgevoelige leek voor wie dit materiaal niet minder dan een openbaring moet zijn als hij tot dusver niet of oppervlakkig met de schoonheden der Oudindonesische kunst heeft kennism gemaakt. Tussen de verlangens van deze beiden, vakman en leek, kwam het voor de samensteller van het plaatwerk vooral aan het juiste midden te bewaren en hij is hierin over het algemeen uitnemend geslaagd. Met het oog op de laatste was het geboden een esthetische maatstaf aan te leggen bij de keuze uit het materiaal met als gevolg dat het overgrote deel der beschikbare plaatsruimte in beslag moest worden genomen door de foto's van vermaarde bouwwerken, sculptures en bronzen die men vaak — soms tot in den treure — elders afgebeeld kan vinden — een noodzakelijk kwaad, zo men wil, immers, in een overzicht dat op volledigheid aanspraak wil maken kunnen nu eenmaal de 'topstukken' der kunst, hoe vaak ook gereproduceerd, bezwaarlijk worden gemist. Maar hiernaast bestond er gelukkig ook gelegenheid weinig of niet bekende stukken uit het arsenaal der Indonesische kunst te voorschijn te brengen en zodoende ook de vakman wiens belangstelling vooral naar het nieuwe, hem nog onbekende, uitgaat aan zijn trekken te doen komen. Deze belangstelling zal ongetwijfeld worden gewekt bij het zien van — ik doe hier slechts enkele grepen — het in 1952 bij Tjibua gevonden stenen Viṣṇu-beeld, het oudste tot dusver in Indonesië aangetroffen godenbeeld, in stijl nauw verwant zowel met de Pallava-kunst als met de oudste Khmerse Viṣṇu-voorstellingen; voorts Van Erp's detailopnamen van Barabudur-reliefs, de bodhisattva-figuren van de tjandi Sari, de gereconstrueerde Śiva-tempel van Prambanan met de dansende

¹ Om een enkel voorbeeld te noemen: alleen al over de Indische kunst in het algemeen — dus niet meegerekend de aan speciale onderwerpen gewijde monografieën — zijn er in de laatste tien jaren liefst twaalf plaatwerken verschenen waarvan drie elkaar binnen het laatste jaar zijn opgevolgd. Bij een dergelijk gedrang is het niet wel mogelijk de aandacht gespannen te houden als men steeds weer dezelfde 'topstukken' der kunst onder ogen krijgt, steeds weer de obligate 'Inleidingen' krijgt voorgezet en steeds weer naar toelichtingen op platen wordt verwezen waarvoor niemand tenslotte meer de moeite neemt de bladzijden om te slaan.

figuren aan de buitenzijde van de balustrade, de bronzen van Ngandjuk, de spuierr-liefs van Djalatundā, de reliefs van Mantingan en de oudheden van Bali² en die op de Penanggungan. In het bijzonder moet hier nog worden genoemd de op Pl. 181 afgebeelde, eerst onlangs in Surakarta aan het licht gekomen wonderfraaie bronzen standaard in de vorm van een slank vrouwefiguurtje in vorstelijke dracht, staande achter het lichaam van een nāga die, op de wijze van een cobra zich rechtstandig op zijn staarteinde verheffend en de kop dreigend vooruitstekend, in toom schijnt te worden gehouden door de handen van het vrouwtje die in een bezwerend gebaar de brede huif van het dier aan weerszijden vast omklemmen en dit lichaamsdeel als een soort stuurrad hanterend het gevaarlijke monster naar een bepaald — ons onbekend — doel schijnen te dirigeren. De juiste betekenis van deze hoogst merkwaardige voorstelling moet voorshands helaas verborgen blijven.

Men kan zich uiteraard voorstellen dat een andere samensteller van het werk een ietwat andere keuze uit het materiaal zou hebben gedaan en daarbij het accent meer op het niet of weinig bekende had doen vallen dan thans is geschied. Zo was deze man zeker in de verleiding gekomen om een groter aantal van de merkwaardige Pasemah-oudheden te reproduceren dan de enkele, niet representatieve kop die op Pl. 22 is afgebeeld; of om uit de totdusver met zeven zegelen gesloten groep der Trawulanse kleiplastieken een ruimer keuze te doen dan de eenling van Pl. 291 die thans deze groep moet vertegenwoordigen.³ Daarbij had hij nog kunnen overwegen meer bekendheid te geven aan de oudheden die de laatste twintig jaren van zich hebben doen spreken en waarvan, afgezien van publicaties in de Oudheidkundige Verslagen, weinig of niets tot de buitenwereld is doorgedrongen. Hierbij ware o.a. te denken geweest aan het prachtige staande beeld van Gebang, de merkwaardige te Banju nibo aan het licht gekomen stukken en de te Plaosan uitgevoerde reconstructies.

Maar genoeg hiervan. Nemen we hier schielijk afscheid van onze denkbeeldige samensteller voordat hij een hinderlijke stuurman aan de wal is geworden en wenden we ons tot de inleiding en toelichting op de platen dan mogen hier de volgende opmerkingen van algemene aard een plaats vinden.

Gevreesd moet worden dat het door Schr. toegepaste transcriptiesysteem waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen de spelling van Sanskrit en Oudjavaanse woorden enerzijds, Nieuwjavaanse woorden anderzijds en bij de eerste ch, j en y wordt geschreven, bij de laatste tj, dj en j (met uitzonderingen: chaṇḍi, chandrasenkala, wayang, kayon, Japara enz.) tot hopeloze uitspraakontsporingen zal leiden bij alwie niet van Schr.'s 'Note on pronunciation' kennis heeft genomen. Waarom niet overal het Engelse systeem toegepast met alleen ch, j en y?

Bij een herdruk van het werk — die we uitgever en samensteller gaarne toewensen — zal het aanbeveling verdienen de literatuuropgaven bij de toelichtingen op de platen die nu onder een apart hoofd zijn afgedrukt direct op de toelichtingen te

² Dit woord — losgemaakt uit het verband waarin het hier voorkomt — geeft mij aanleiding tot het plaatsen van de opmerking dat n.h.m.v. de Nieuwe Woordenlijst der Nederl. Taal in de door haar voorgeschreven wijze *Balisch* zich op een inconsequentie laat betrappen. Immers *Bali* staat op één lijn met *India*, *Hindoe* en andere op klinker uitgaande namen en zo goed als de hiervan afgeleide adjectiva *Indiase-Indiāsa*, *Hindoese-Hindoes* moeten worden gespeld volgens de Woordenlijst, dient er m.i. ook *Balise-Balies* te worden geschreven.

³ Het eveneens van Trawulan afkomstige vrouwekopje, afgebeeld op Pl. 289/90, is geen terracotta zoals het onderschrift aangeeft, maar behoort tot de kleine, maar belangrijke groep van Oostjavaanse sculpturen die uit de zachte steen van het Zuidergebergte zijn gesneden en door een buitengewoon fraaie bewerking uitmunten.

laten aansluiten en hierdoor onnodig en tijdrovend heen- en weerbladeren in het werk te voorkomen.

Inleiding en toelichting hebben gemeen dat Schr. op gelukkige wijze de klippen heeft weten te omzeilen van een te grote en een te geringe uitvoerigheid evenals van te geleerde en te laagbijdegrondse uiteenzettingen, alhoewel ook hier verschil van opvatting omtrent de wijze van behandeling van de stof mogelijk is. Zo zou het m.i. de overzichtelijkheid ten goede zijn gekomen indien de gemeenschappelijke eigenschappen en kenmerken van bepaalde groepen van voorstellingen in de Inleiding 'buiten haakjes zouden zijn gebracht' — zoals dat in de rekenkunde heet — d.w.z. uit de toelichtingen op de platen zouden zijn gelicht en in de Inleiding tot een sluitend geheel samengevoegd. Zoals het nu is moet de niet ingewijde lezer zijn kennis omtrent de stijlkenmerken der Midden- en Oostjavaanse architectuur, de diverse godsdienstige systemen met de daarin op de voorgrond tredende godheden, de grondbeginselen der hindoeïstische en buddhistische iconographie en dergelijke meer uit te veel losse toelichtingen bijeenbaren dan dat hij zich een duidelijk beeld van deze zaken zou kunnen vormen.

Voorts zou nog kunnen worden opgemerkt dat wellicht een wat te karig gebruik is gemaakt van de nieuwste gegevens betreffende de Middenjavaanse geschiedenis en kunst, beschikbaar gekomen sinds de uitgave van *De Casparis' Prasasti Indonesia I* (het tweede deel van deze belangrijke publicatie was bij het afsluiten van de tekst nog niet verschenen). In het bijzonder geldt dit voor de Barabudur bij de bespreking waarvan men node een aanduiding mist van de verrassende nieuwe gezichtspunten in zake de datering, betekenis en bestemming van het heiligdom die door *De Casparis'* epigraphisch onderzoek zijn geopend.

Met deze enkele aantekeningen wil ik volstaan. Zoals van zelf spreekt blijft er plaats voor detailcritiek op Schr.'s opvattingen en verklaringen, maar liever dan hierop in te gaan vat ik het bovengezegde samen in de eindindruk dat Schr. er volledig in is geslaagd aan het publiek waarvoor zijn werk bestemd is de weg te wijzen tot het juiste begrip van en de warme bewondering voor de Oudindonesische kunst die deze zo ruimschoots waard is. Deze niet geringe verdienste zal nog van een waardevol complement worden voorzien wanneer Schr. gevolg geeft aan het in zijn *Introduction* uitgesproken voornemen om in een volgend werk de verbindingslijnen te traceren leidend van de hedendaagse en oudere Indonesische kunst tot diep in pre- en proto-historische tijdperk. Dit vervolg en slot zal men zeker met evenveel belangstelling mogen tegemoetzien als die welke door het hier besproken plaatwerk reeds in zo ruime mate is gewekt.

F. D. K. BOSCH

M. E. J. G. VERSTRAELEN S.V.D., *De bijwoordelijke bepalingen van het werkwoord in enkele Indonesische talen*, diss. Utrecht 1955.

Men zou weleens wensen, dat er twee soorten dissertaties mogelijk waren. Het eerste type zou in druk dienen te verschijnen en zou een bijdrage moeten leveren tot de wetenschap, het tweede zou niet meer behoeven te zijn dan een wat uitgewerkte scriptie die een zekere afsluiting markeert van de studie, geen wetenschappelijke waarde heeft en dan ook ongedrukt en dus ongerecenseerd kan blijven. Zoals de zaken thans liggen kan men echter als mederedacteur van het enige Nederlandse tijdschrift dat reageert op wat in en buiten Nederland op het gebied van de studie van taal en cultuur van Indonesië wordt geproduceerd zich niet onttrekken aan de taak critiek uit te oefenen op dit werk dat aan redelijke eisen van vakbekwaamheid niet voldoet. Dit komt voor alles omdat de auteur niet beseft heeft dat taalkundig

werk vraagt om bezinning op theoretische uitgangspunten en zuivere observatie van feiten, ongehinderd door de talrijke etiketten die wij op de lagere en middelbare school gewoonlijk zonder veel begrip leren hanteren. Termen als zinsdeel, predicaat, zelfstandig predicaat, medepredicaat, hulppredicaatswoorden, bepaling, objectsbepalingen, subjectpositie, positie-betekenis, syntactisch systeem, bindpartikel, syntactische categorie, logisch subject enz. enz. die Schr. zonder terughouding en als regel zonder enige nadere omschrijving gebruikt duiden niet aan eens en voor altijd en voor alle talen gefixeerde grootheden, maar moeten precies taal voor taal worden gedefinieerd. Laat men dit na, dan geraakt men in een moeras van *geraisonneer*, dat linguïstisch geen inhoud heeft. Dit betekent ook dat het maken van een onderscheiding in een bepaalde taal elke keer slechts mogelijk is na zorgvuldig feitenonderzoek. Slechts wanneer de taalfeiten daartoe aanleiding geven, mag en moet men onderscheiden; gaat men evenwel onderscheidingen maken zonder daartoe door de feiten gemachtigd te zijn, dan is het hek van de dam. Zo zien we de schrijver zich zetten aan een vergelijkende studie van „de bijwoordelijke bepaling”, zonder dat hij zich heeft afgevraagd wat dit eigenlijk inhoudt. Blijkbaar heeft deze term voor hem een volstreekte helderheid, maar het blijkt dat deze helderheid voortkomt uit het licht van het traditionele bepalingsbegrip van de Nederlandse middelbare of lagere school. Met behulp van deze wankelende syntactische categorie verzamelt Schr. een aantal disparate gegevens en constateert dan op de laatste pag. van zijn slotbeschouwingen dat de door hem besproken Indonesische talen geen of weinig bijwoordelijke bepalingen van het werkwoord hebben.

Om een indruk te geven van de wijze van stellen en bediscussieren van problemen zullen we de volgende passages bespreken. Op p. 2 van zijn inleiding schrijft hij: „Opvallend is dat in deze Indonesische talen de onderlinge verhouding tussen zinsdelen op grote schaal door de vorm van het werkwoord kan worden uitgedrukt. Zo wordt b.v. de betrekking, die er bestaat tussen de zinsdelen *saja* en *pisau*, in de Maleise zin: *saja menikamkan pisau*, „ik steek met een mes”, door de vorm van het werkwoord bepaald, terwijl deze zelfde betrekking in het Nederlands door een praepositie voor *mes* moet worden uitgedrukt”. Blijkbaar „neemt” de auteur *saja* en *pisau* resp. *ik* en *mes* als resp. twee Maleise en twee Nederlandse woorden, noemt ze vervolgens zinsdelen (op grond waarvan?), neemt voorts aan dat tussen deze twee paren een identieke betrekking bestaat (op grond waarvan er een betrekking bestaat wordt niet uiteengezet en waarom deze identiek zou zijn nog veel minder) en vergelijkt dan *menikamkan* met *steek met*. Vervolgens stelt hij dan dat de (in beide talen identiek geachte) betrekking in het Mal. door *menikamkan* wordt „uitgedrukt”, in het Ned. door *met*. Men moet dus aannemen dat de schrijver werkelijk van oordeel is dat in het Nederlandse zinnetje *ik steek met een mes*, *met* een betrekking aanduidt tussen *ik* en *mes*! Dat wanneer men zo te werk gaat allerlei opvallend wordt spreekt van zelf! Op dezelfde pagina licht de auteur zijn term zinsadverbia als volgt toe. „In de Maleise zin als: *esok hari saja akan pergi*, „morgen zal ik gaan”, is *esok hari*, „morgen”, niet een bepaling van welk ander deel van de zin ook, maar is een zinsadverbium horend bij de hele rest van de zin”. Wat hierin opvalt, is niet alleen dat de schrijver geen behoefte voelt om te bewijzen of aannemelijk te maken wat hij beweert, maar ook dat hij in de eerste helft van zijn formulering stelt dat *esok hari* niet een bepaling is van welk ander deel van de zin en er pal op laat volgen dat deze woorden *wel* een bepaling vormen bij *saja akan pergi*, alsof dit geen deel van de zin is.

Hoe Verstraelen aan zijn bijwoordelijke bepalingen in het Oud-Javaans en in het Balinees komt, blijkt uit de zinnen die hij uit de Korawāgrama en andere geschriften citeert. De methode is simpelweg: kijk naar de Nederlandse vertaling; komt daar een bijwoord voor, dan komt het Oud-Javaanse woord dat met het Nederlandse woord is weergegeven in aanmerking om een bijwoordelijke bepaling

genoemd te worden. Elders, op pag. 76 bespreekt Verstraelen het Balinese zinnetje *ñengalan jankutina adinne*, vlug nam hij zijn broertje in de armen, aldus: „Zou men deze zin syntactisch als volgt moeten ontleiden (sic): haast makend werd door hem zijn broertje in zijn armen genomen? Men kan daartegen bezwaar maken dat deze zin niet erg logisch is opgebouwd (sic), omdat zo „haast makend” bepaling moet zijn bij de agens „door hem”. Volgens mij (= Verstraelen) zijn er slechts drie mogelijke syntactische ontledingen van de zin: (1) het zijn twee zinnen: hij maakte haast; hij nam zijn broertje in zijn armen. (2) *ñengalan* is nadere bepaling van „door hem”, het logisch subject: haast makend werd door hem zijn broertje in zijn armen genomen. Het „gebrek aan logica” hebben we meer gezien in de Indonesische talen. [Volgt een vergelijking van een Malegasische zin die we nu maar overslaan]. (3) *ñengalan* is inderdaad gewoon (sic) bijwoordelijke bepaling bij *jankutina*. Deze laatste verklaring (sic) voldoet het meest volgens ons Westers taalgevoel, maar is m.i. toch de minst waarschijnlijke enz.” Aldus de Schr. Dat er aan deze Balinese zin niets „bijwoordelijks” is hoe we dit ook mogen bedoelen is duidelijk: *ñengalan* is een werkwoord, evenals *jankutina* en we hebben hier het in Indonesische talen uiterst veelvuldig voorkomend verschijnsel dat twee werkwoorden onmiddellijk op elkaar kunnen volgen. Maar afgezien hiervan, de schrijver moet toch inzien dat er aanwijsbare taalverschijnselen moeten zijn waaruit de juistheid van de analyse moet blijken. Als de zin in werkelijkheid uit twee zinnen bestaat, dan moet men dat aantonen en niet maar stellen. Dat *ñengalan* nadere bepaling van het logisch subject zou zijn, zou impliceren dat dit woord een bepaling (en zelfs een nadere bepaling) is van een suffix van een ander woord, d.w.z. van een onzelfstandig symboliserend woordmoment. Allerlei zinloze etikettering vindt plaats, bijv. op p. 53 waar naar aanleiding van de Oud-Javaanse zin *durun huwus juga karyyanin hulun*, de Schr. opmerkt: „Hier zien wij *huwus* volgens mij de waarde hebben van een zelfstandig predicaat. *Durun* valt, syntactisch gezien, onder dezelfde groep van woorden”. Dat *durun*, nog niet, hier dus ook een zelfstandig predicaat (wat dat overigens moge betekenen) is wordt dan gemotiveerd door een (overigens ongepubliceerde) *etymologie* van dit woord!

Enige bladzijden eerder komt Schr. te spreken over woordverdubbeling in het Oud-Javaans naar aanleiding van de zin *eran-eran sun uripa* uit de Sri Tandjoeng. Hij stelt dat *eran-eran* hier een sterke positie-betekenis heeft. Wat hij hiermee bedoelt weet ik niet; de auteur verklaart het niet. Vlak daarop schrijft hij — nadat hij heeft geconstateerd dat in „het” Oud-Javaans dit soort woordverdubbeling althans in teksten weinig voorkomt (wat in feite ook nog wel aardig meevalt) — zonder enige adstructie: „In ieder geval hoort dit soort woordverdubbeling thuis in het syntactisch systeem”. Hierop volgt een eveneens niet verder geadstrueerde veronderstelling dat deze volgens hem dus zeldzaam voorkomende woordverdubbelingen „na verloop van tijd iets van hun affectiviteit verliezen, en . . . min of meer in syntactisch verband komen te staan met de rest van de zin”.

Het heeft weinig zin vele blzz. te vullen met opmerkingen over kwesties van groter of kleiner belang wanneer de tekortkomingen van fundamentele aard zijn. Op deze tekortkomingen te wijzen is het doel van deze bespreking. Het zij nogmaals gezegd: taalkunde is een vak dat juist door de last van oude en verouderde begrippen waaronder het gebukt gaat, sterk behoefte heeft aan kritische zin en onbevooroordeelde observatie van de feiten.

E. M. UHLENBECK

A. CAPELL, *A linguistic survey of the South-Western Pacific*. South Pacific Commission Technical Paper no. 70, Noumea, New Caledonia, 1957. IX + 210 pp. with 17 maps.

One cannot but be very grateful to Dr Capell that he has been able to fulfill the arduous task entrusted to him by the South Pacific Commission to give "a survey of the linguistic research position and requirements for the area, with special reference to the production of standard orthographies, dictionaries, grammars and textbooks". Dr Capell's survey is the more valuable as it is not in the first place based on library work, but largely on personal experience and acquaintance with many languages. With this eminently useful book Dr Capell has made an eloquent plea not only for intensification of linguistic research in this enormous area but also for a linguistic centre, preferably to be situated in Australia and equipped with enough funds to publish freshly gathered data and — no less important — to try to preserve the dictionaries, wordlists, grammars, translations etc. composed by missionaries and administrators which now are deteriorating rapidly, staying concealed and uncared for in many missionary stations and small administrative posts in New Guinea and elsewhere in the area. The rapidly changing linguistic situation asks for quick and efficient action in this respect. The present deplorable state of our knowledge on the languages of this region did not permit Dr Capell to use another method of surveying this vast region than a geographical one, apart from a broad division in Austronesian and non-Austronesian languages. An excellent feature of Dr Capell's book which ought to be mentioned are the 17 maps on which the location of the languages is clearly indicated.

Of the different sub-areas treated in the survey it is the Western part of New Guinea which is handled a bit too summarily (only 5½ pages) and not too accurately (Father Drabbe's Ekagi-grammar is not published in the *Bijdragen* but appeared as a separate volume, and not as a publication of our Institute, in 1952; his work on Kamoro was never planned to appear in this journal but was published by our Institute as a separate work in 1953). The articles by Anceaux published in the *Bijdragen* in the course of 1953, which could not yet be consulted by Capell, certainly may be considered as a useful complement to and enlargement of this too short section.

As the South Pacific Commission was particularly interested in the solution of practical linguistic problems (the adoption of certain languages as *linguae francae*, the devising of standard orthographies e.a.) Dr Capell has repeatedly given advice on these matters in his book. Although his advice is sensible on many points (one cannot but agree with his conclusions and recommendations formulated on p. 126—130), one sometimes winces at the ease with which Dr Capell passes judgments on many languages. Their enormous number and the lack of sufficient data on most of them have apparently seduced him to making statements which in some cases seem extremely rash in view of the available linguistic evidence, in other cases quite untenable from the point of view of modern linguistics. One would like to know for instance, what kind of criteria are used to decide that a language is of more than average complexity (p. 2), or that neither Bembi nor Kilmeri seem to be "structurally difficult" (p. 12), or that "the phonetics of the language are not difficult" (p. 4, p. 5 *passim*), or that Boikin is a fairly simple Papuan language (p. 15), or that Kimaghama is an extremely simple tongue with practically no inflection (p. 3) or that "the language seems to be decaying of its own accord" (p. 55). One also wonders how one can learn from not more than a few sentences with translation "the type" of a language (p. 3). Open to severe doubt is the use of the never clearly defined distinction between Indonesian and Melanesian,

especially for the coast languages of New Guinea (see for instance p. 1). Surely not many linguists will follow Dr Capell when he ascribes "the levelling of a complicated tense system to no more than one very indefinite tense", to "sheer mental laziness" (p. 55).

Statements like these, which will be offending to the ear of every linguist, do not eclipse the fact that Dr Capell's book gives us first and foremost an impression of a task virtually impossible to fulfill by one man, yet undertaken with courage, industry and extensive factual knowledge of many languages.

E. M. UHLENBECK

C. MAXWELL CHURCHWARD, *Tongan Grammar* 1953,
Tongan Dictionary 1959, Oxford University Press.

Reliable data on the languages spoken in the Polynesian area are still rather scarce. To remedy this deplorable deficiency much has been done during the last twenty years however, by the Churchward brothers, both missionaries of the Methodist Church of Australasia. Spencer Churchward for Samoan, Maxwell for Rotuman and Fijian have furnished much sorely needed information on the languages of these islands. Now Maxwell Churchward has considerably increased our knowledge on Tongan by the publication first of a fair sized grammar (305 pp.), recently followed by an extensive dictionary (Tongan-English 574 pp. with an English-Tongan index of over 250 pp.). These two books supersede all that is written on Tongan by earlier students of the language (Chevron, Colomb, Baker, Collocott, Reiter).

The value of Churchward's Tongan Grammar mainly lies in the fact that it is composed by somebody who had an intimate, eminently practical knowledge of the language. This enabled him to present us with many new facts and to illustrate the rules established by him with a wealth of material which is so often missing in modern language descriptions. Anybody who takes the trouble to follow the author in his exposition of Tongan morphology (the main part of his book is devoted to this section) will certainly obtain a lot of information. However he will also be left with many questions, for it cannot be said that a clear picture of the structure of the language emerges. I especially want to mention the lack of attention given to the important phenomenon of the vocabulary of courtesy to which Churchward has only devoted the last three pages of his book, mostly filled with generalities, and the insufficient description of the morphologically important device of reduplication (p. 263-267). Although the author has grasped the two fundamental but not too new insights of modern linguistics that Tongan has a structure of its own, and that this structure must be the aim of the descriptive effort of the linguist, it can hardly be denied that the presentation of the material and the organisation of the book show a lack of that amount of sophistication and rigor, which is needed nowadays for anybody who is engaged in descriptive linguistics. Nevertheless I consider it possible for a trained linguist to discover at least partly with the help of this rather loose and in many places unsystematic description the way Tongan works phonologically and morphologically. For a syntactic description texts are still needed. If they exist already in Tonga they are certainly not generally available. The few tales published by Reiter in *Anthropos* are of course insufficient.

Even more so than the grammar, the dictionary contains a large amount of carefully collected new material, which is extremely welcome. Alphabetical order prevails throughout the book which means that the author has broken with the tradition of printing all the existing derivations together under the word, real or hypothetical, from which they are or are assumed to be derived. Both books are written in the sensible orthography generally accepted in 1943 which seems to be completely phonemical.

E. M. UHLENBECK

H. R. KLIENEGER, *Bibliography of Oceanic Linguistics*. London Oriental Bibliographies Vol. I, 1957.

This beautifully printed, carefully edited, and well-informed bibliography is bound to become an extremely useful tool for everybody working in the field of Oceanic linguistics.

There is place, however, for a few critical remarks. Three limitations of this bibliography — which contains more than two thousand titles — detract from its value. The first consists in the fact that the author has only listed printed sources. This prevents his bibliography from giving us a full picture of the existing data on the languages involved. As Dr Capell has shown in his valuable linguistic survey of the South Western Pacific there still exists a far from negligible number of manuscripts which for some languages at least contain the only data ever collected. A second limitation, namely that writings in the individual languages are not included either has the same serious consequence. This means that the often important Bible translations and other Christian translation literature which are sometimes our only source for linguistic information have been passed by. Finally we ought to mention the limitation which lies in the use of the term "Oceanic languages", which implies that Indonesia and the Philippines are not covered. This must have caused the author much trouble, especially in deciding what had to be mentioned in his second chapter called: Oceanic languages, General. It seems rather arbitrary — to give only one example — to list Gonda's article on *Tense in Indonesian Languages* (nr. 182), but not the inaugural lecture of the same scholar (*Austrisch en Arisch*, 1932), while on the other hand Kern's article *Austronesisch en Austroaziatisch* is included (nr. 218). Furthermore it is not clear why only the four studies of Brandstetter which were translated by Blagden are listed, but not Brandstetter's original and complete work on Austronesian languages in German. These blemishes, however, do not keep us from being very grateful to the compiler for his industrious and meritorious work, which opened this Oriental Series of bibliographies in such a felicitous way.

E. M. UHLENBECK

TIBOR BODROGI, *Oceanian Art*. With 160 photographs and 10 colour plates of objects in the custody of the Ethnographical Museum of Budapest. Budapest, 1959.

In the book under review the author, who is a curator of the Ethnographical Museum in Budapest, deals with art and art-forms of the three larger culture-areas of the Pacific, as well as Indonesia and the Philippines. Australian aboriginal art is apparently outside the scope of the book.

The most extensive and valuable part of the work is formed by the 160 pages of plates showing art-objects from the culture-areas in question. These materials all belong to Hungarian collections, the greater part being in the possession of the Ethnographical Museum in Budapest.

As to the representation of the various Oceanic cultures and art-styles by the pieces shown by Bodrogi's photographs, one is struck by the preponderance (both qualitative and quantitative) of New Guinea art. Sixty-nine art-objects of this island continent are shown. Thirteen of these deserve special mention, i.e. the photographs 29-42 presenting forms of three-dimensional art (figures and masks) and surface ornamentation (on bone, bamboo, wood, bark-cloth, and plaited work) from the Astrolabe Bay region, a separate style-area situated between the Sepik and the Huon Gulf areas which has been discerned and described by the writer before

(Vide his *New Guinean Style Provinces. The Style Province "Astrolabe Bay"*, in *Biro Festschrift*, Budapest, 1959).

The representation of the Indonesian culture-area, Polynesia, and Micronesia is comparatively poor. The Indonesian objects are all from the Western part of the Archipelago, no material being shown from the islands East of Borneo and Bali where cultures and art-forms have been far less changed by Asiatic influences. As to the brass model of a house from Menangkabau (plate 146) — and not from the Batak as the designation reads — one might ask whether it was rightly classified as an object of art.

Hawaii and the Marquesas Islands, both utterly important and productive areas from a point of view of "primitive" art, are not represented at all. Of the variegated arts of Samoa-Tonga, Fiji, and New Zealand only a few mediocre pieces are shown.

The presentation of the Micronesian material has been limited to the picture of a plaited mat from the Marshall Islands (plate 140) — which has been wrongly designated as a "woven cloth" — and a photograph of a woven loin cloth from Yap in the Carolines Archipelago (plate 141). One badly needs among other things a picture of one of the *tino*, the classical god-figures from Nukuor which should not be wanting in any handbook on Oceanic art.

The book should therefore not be considered as such a handbook, and one may for that reason object to its title, which promises more than the text and the illustrations are able to give. As to the former a few critical remarks should be made. It is not true, for instance, that "investigators agree that... the style in question (i.e. of the Mimika and Asmat areas in SW New Guinea. S.K.), especially the form of its plastic art, reveals a certain influence taken over from the korwar style" (p. 18). Recent research in the field of Western New Guinea art-styles done in the Rijksmuseum voor Volkenkunde at Leiden has made the existence of such influences highly improbable. It is equally incorrect that "the area of the so-called korwar style... extends from Geelvink Bay to Humboldt Bay" (p. 17) as the style in question is geographically limited to the Geelvink Bay.

Speaking about Polynesia the writer emphasizes the contrast which according to him exists between "the high degree of spiritual culture" and "the poverty of material culture" (p. 26). However, when taking account of the master-pieces of religious sculpture from Hawaii, Eastern Polynesia, and New Zealand — specimens of which are not shown in the book — this contrast, if it can be maintained to exist at all, certainly is far less marked than has been asserted.

On several places in the text *F. Speiser's* theory with regard to the distribution of art-styles in Melanesia is referred to. In dealing with the problem of the peopling of Polynesia the hypothesis is put forward of an older route through Melanesia prior to the way through the Philippines and Micronesia (p. 26). Thus the writer disagrees with *Peter Buck's* idea of the Northern route as the only possibility which is now more or less generally accepted by modern scholars. Mentioning the names of both authorities and, in the last case, an argued refutation would have been appropriate.

Notwithstanding its shortcomings the book is extremely useful to scholarly readers and particularly to Oceanic specialists outside Hungary by showing these materials. Their history has, moreover, been indicated by the mention of Hungarian voyagers who did most of the collecting during the last decades of the nineteenth and the beginning of this century.

S. KOOIJMAN

FRIEDRICH W. FUNKE, *Dämmerung über Indonesien. Streifzüge durch Sumatra, Java, Bali und Celebes*. Carl Schünemann Verlag, Bremen, 1959; 250 pp., 40 blz. foto's. Prijs DM 16,80.

„Als Gast des Sultans darf ich schon am nächsten Morgen einen Blick hinter die hohen Mauern des Kraton werfen. Der Kraton, der eigentliche Sultanspalast, ist eine verbodene Stadt innerhalb Jogjakartas. Seit jehar ist er ein besonderer Anziehungspunkt für Fremde gewesen. Aber bisher ist es nur selten einem Ausländer gelungen, in die verbodene Stadt eingelassen zu werden.” (p. 59/60).

Wanneer men dit door ieder docent of student van de binnen die geheimzinnige muren gevestigde Gadjah Mada Universiteit makkelijk te weerleggen jokkentje leest in een gezellige reisbeschrijving van een journalist, vergeeft men hem graag de ijdelheid, die hem heeft verleid zijn verhaal wat op te sieren. Maar wanneer degene, die zich door zijn Indonesische begeleiders telkens weer opnieuw laat wijsmaken, dat wat hij te zien krijgt nog nooit door een vreemdeling, en vooral niet door een koloniale Nederlander is aanschouwd, zich op de flap laat aandienen als „der bekende Ethnologue der Universität Köln”, klinkt er bij ons toch wel even een waarschuwingssignaal.

Herr Funke is van eigen belangrijkheid wel bijzonder overtuigd. Toen hij van Makassar naar het vliegveld reed, werd kort vóór hij langs kwam een auto van de vertegenwoordiger van een grote oliemaatschappij onderweg overvallen; de zakenman werd ontvoerd. „Es bestand kein Zweifel, dass dieser Überfall eigentlich mir gegolten hatte”.

Herr Funke moet ook wel een fenomeen zijn. In een onderzoek van een dag en een nacht weet hij alle onzin, welke is uitgekraamd door Nederlandse ethnologen en bestuursambtenaren, die hun verhalen altijd uit de zoveelste hand hadden, te weerleggen. Die hadden namelijk beweerd, aldus nog altijd Funke, dat de Koeboes aapmenschen waren.

„Um den schlüssigen Beweis zu führen, dass die Kubu Alt-Malaien und keine Affenmenschen sind, musz ich sie dort aufsuchen, wo sie urtümlich leben. Das ist gar nicht so einfach”. Maar een tocht met de auto door het oerwoud en één nacht verblijf in een huis van een „wilder Kubu” — en ziet, Herr Funke verschaft het bewijs, dat vele generaties van Nederlandse ethnologen en bestuursambtenaren niet hadden kunnen leveren. Wir Wunderkinder!

„Dämmerung über Indonesien” is een reisverhaal, met de nadruk op het exotische, zoals er op het ogenblik, in Amerika en elders, bij de vleet verschijnen, sinds men daar Indonesië heeft ontdekt. Er zou voor een critische bespreking in dit tijdschrift dan ook geen reden zijn, ware het niet dat de schrijver zekere wetenschappelijke pretenties koestert.

In elk geval is het goed, dat de schrijver ons zijn werkmethode in „Dämmerung über Indonesien” zo duidelijk bloot legt. Want niet alleen wanneer het om de belangrijkheid van de persoon van Herr Funke gaat, ontbreekt het hem aan de nodige zelfcritiek en literatuurkennis. Ook wanneer hij bevolkingscijfers van Djakarta noemt, of schrijft, dat hij „das Städtchen Tjimahi, das den Guerillas gehört” heeft kunnen „durchqueren, ohne angehalten zu werden”, toont hij tegenover zijn zegslieden wel erg lichtgelovig te zijn geweest.

En lichtgelovigheid is voor een ethnoloog een ernstige zonde! Wanneer de Duitsers nu in Indonesië de Nederlanders niet alleen op de tabaksmarkt, maar ook op wetenschappelijk gebied willen vervangen, zullen zij dit moeten doen van uit een andere geesteshouding en op een ander peil, dan die welke de schrijver in dit als lichtig bedoeld reisverhaal aan de dag legt.

Er zijn uiteraard in het boek ook aannemelijker stukken. Ik noem in het bijzonder

de door Funke aardig vertelde levensgeschiedenis van een Javaans kolonistengezin in Zuid-Sumatra. Hij beschrijft hoe de Javanen daar het oerwoud, met primitieve middelen, ontginnen en hoe zij, bij gebreke aan irrigatie-faciliteiten, daar noodgedwongen tot de ladang-cultuur overgaan. Helaas ontbreekt in het boek elke conclusie, wáár een kolonisatie op deze basis op den duur op uit moet lopen.

En zo blijft men na het lezen van het boek nog altijd in het onzekere, waarom Funke zijn boek eigenlijk „Dämmerung über Indonesien” heeft genoemd.

W. F. WERTHEIM

W. E. LE GROS CLARK, *The Antecedents of Man*. Edinburgh University Publications, Science and Mathematics Texts 2, 1959, pp. 1—374, 152 textfiguren. Prijs 21 sh.

Sir Wilfrid Le Gros Clarck, Professor emeritus van de Universiteit Oxford, was Hoogleraar in de Anatomie van de mens. Maar daarnaast had hij, zoals dit traditie is in Engeland, levendige belangstelling voor de menselijke evolutie. Vele belangrijke vondsten zijn door zijn handen gegaan. Een samenvatting van zijn rijke ervaring vindt de lezer in zijn pas kort geleden verschenen boek over „Het verleden van de Mens”.

In de meeste boeken over de evolutie van de mens gaat de auteur uit van de vondsten geplaatst in het geologisch verleden; als anatoom projecteert Sir Wilfrid onze geschiedenis om zo te zeggen tegen de achtergrond der anatomische feiten. Hij gaat uit van de verschillen in organisatiehoogte der levende primaten. Wij vergelijken de boomspitsmuizen en de lemuren, de tarsiers, de apen en de mensapen om tenslotte bij de mens zelf te belanden; deze vergelijking krijgt diepte door de paleontologische vondsten, die met grote volledigheid worden behandeld.

Nadat bij wijze van inleiding de evolutie en de voor onze geschiedenis belangrijke geologische tijdperken uiteen zijn gezet, zijn uitvoerige hoofdstukken gewijd aan de delen van het lichaam: eerst het van diagnostisch oogpunt uit zo belangrijke gebit, dan volgen schedel, ledematen, de hersens, de zintuigen, de ingewanden en zelfs de voortplantingsorganen. Aan het einde van ieder hoofdstuk vindt de lezer de meest belangrijke literatuur vermeld, zodat hij zich makkelijk kan oriënteren. Een afsluitend hoofdstuk brengt ons een reconstructie der geschiedenis der primaten als geheel.

Dit boek brengt een zeer groot aantal bijzonderheden uit het gebied van de Zoölogie, Morphologie, Anatomie en Paleontologie der Primaten op een helder uiteen gezet en overzichtelijk uitgebalanceerde en verantwoorde wijze. Door de Darwin herdenking is de belangstelling voor de evolutie van de mens gegroeid: hier in Le Gros Clarck's boek vindt de medicus, de bioloog, zoöloog, de paleontoloog en de geïnteresseerde leek de biologische feiten, over welke wij nu beschikken, 100 jaar nadat Darwin zijn geniale „hypothese” heeft gepubliceerd.

G. H. R. VON KOENIGSWALD

Tentoonstelling van portretten van dr. G. P. Rouffaer en zijn kring.

1. K. F. Holle
2. Dr. J. L. A. Brandes
3. Dr. G. P. Rouffaer
4. Multatuli (geschenk v. Rouffaer)
5. Dr. A. J. Vitringa
6. Dr. J. W. IJzerman
7. K. F. Holle
8. J. P. Moquette, m. gezin
9. Ch. te Mechelen
10. Ch. te Mechelen
- 11-14. Jeugdportretten van Rouffaer
15. Herdenking Rouffaer in
„Oost en West”, met portret
16. Dr. H. N. v. d. Tuuk
17. Dr. I. Groneman
18. J. P. Moquette
19. Ch. te Mechelen, m. olifant
- 20-21. Rouffaer tijdens zijn 2e Indische reis-
(vóór- en beschreven achterzijde)
22. Dr. H. N. v. d. Tuuk, voor zijn huis
op Bali